

Karl Säre, Alviine Puusepp ja Alwin Salm

Hiljuti ilmus ajakirjas Tuna Valdur Ohmanni järjekordne kirjatöö Karl Särest ja temale lähedastest inimestest.¹ K. Säre kohta liigub tänini palju kuulujutte ja müüte. Seepärast tuleb hinnata V. Ohmanni visa püüet täpsustada K. Säre elukäigu üksikasju ja inimeste ringi, kellega ta lähemalt suhtles. Kahjuks on aga nimetatud artiklisse sattunud üks eksitav versioon. See on seotud K. Säre kirjaga “Kallile Alwiinile”. See kuulub Säre õpinguaega Petrogradi (Leningradi) Ülikoolis (1922–1923). Kirjas palub ta leida endale sobivat töökohta. Ühtlasi selgub, et Alwiini kaudu on salaja saadetud kiri K. Säre vennale Artur Särele (Männile), kes töötas sel ajal NSV Liidu saatkonnas Tallinnas.

Eelpooltoodu alusel võib tolle Alwiini kohta teha järgmised järeldused: 1) Ta pidi olema K. Säre hea tuttav (sõber); 2) tal pidi olema Petrogradis lai tutvusringkond, seetõttu oli mõeldav, et ta suudab abistada Saret töö leidmisel; 3) tal pidi olema võimalus saata diplomaatilise posti kaudu kirju NSV Liidu saatkonda Tallinna.

V. Ohmann väidab, et Alwiini nime all peitus suure tõenäosusega Alviine Puusepp, kes olevat tol ajal õppinud samas kõrgkoolis – Leningradi (Petrogradi) Ülikoolis. A. Puusepp on üsna tuntud tegelane EKP ajaloos ning tema kohta on Riigiarhiivi filiaalis – parteiarhiivis – mitu toimetust.² Püüame nende alusel välja selgitada, kas ta võis olla K. Säre kirja adressaat.

Alviine Puusepp oli sündinud Eestis (märtsis 1905) ja siin omandanud ka alghariduse. 1917–1922 elas ta Siberis. 1921. a. astus ta Krasnojarskis komsomoli. 1922. a. suunati ta õppima Petrogradi Lääne Vähemusrahvuste Kommunistlikku Ülikooli.³ Selles koolis õppis ta tol korral ainult ühe aasta: alguses Petrogradis, seejärel Moskvast. 1924–1926 töötas A. Puusepp kangruna Moskva vabrikus “Privodnoi remen’”. 1925. a. astus ta kommunistlikku parteisse. 1926. a. saabus ta taas Leningradi – õppima Kommunistlikku Ülikooli, mille 1929. a. ka lõpetas. Samal aastal suunas EKP Keskkomitee ta illegaalsele parteitööle Eestisse, kus ta 1931. a. märtsis arreteeriti. Seoses V. Ohmanni artikliga ei ole vajadust peatuda A. Puusepa hilisemal elukäigul.

Eelpooltoodust näeme, et A. Puusepp ei sobi kuidagi “Kalli Alwiini” ossa. Esiteks ei õppinud ta K. Särega ühes kõrgkoolis. Samuti ei olnud äsja Siberist Petrogradi saabunud neiu võimeline abistama K. Saret töökoha leidmisel. Mis aga kõige olulisem – täiesti võimatu oli Kommunistliku Ülikooli esimese kursuse üliõpilasel korraldada salajaste kirjade saatmist diplomaatilise postiga Tallinna.

V. Ohmanni artiklis on veel paar ebatäpsust seoses A. Puusepa biograafiaga. Nimelt on seal toodud üks A. Puusepa foto allkirjaga: Alviine Puusepp üliõpilaspäevil Leningradis 1924/25. a. Nagu eespool nägime, ei olnud A. Puusepp sel ajal üliõpilane ega elanud ka Leningradis. Täpne ei ole ka väide, et 1931. aastast oli A. Puusepp saadetud illegaalsele tööle Eestisse. Tegelikult oli ta Eestis põrandaalune tegelane juba 1929. aasta sügisel.

Kes aga oli siis see salapärane Alwiin? Tegemist ei ole siin mingi salapärase varjunimega. Oli olemas reaalne isik Alwin Salm, kes sel ajal töötas EKP Keskkomitee Venemaa Büroo organisatsioonilise sekretärina. Venemaa Büroost (hiljem nimetati seda ka Välismaa Bürooks) olen omal ajal koos ajaloolase Vello Toomiga kirjutanud eraldi artikli.⁴ Olgu siin vaid nimetatud mõned tema tegevusvaldkonnad: sidemet

¹ Vendade Karl ja Artur Säre elukäigu salaniidistik. – Tuna 2003, nr. 3, lk. 64–77.

² ERAF, f. 24, n. 2, s. 1813; f. 25, n. 2, s. 1293; f. 1, n. 6, s. 8233. Kuna toimetuste materjalid on peaaegu eranditult venekeelsed, siis esineb Alviine Puusepa nime kirja pildis mitmesuguseid moonutusi. Õige peaks olema ikka Alviine Puusepp (vt. “Karastumine. Mälestusi eesti noorsoo revolutsioonilisest liikumisest”. Tallinn, 1958, lk. 343).

³ Selle õppeasutuse osakonnad töötasid Moskvast ja Petrogradis (Leningradis). Seal püüti anda täiendavat poliitilist ettevalmistust kommunistlikule aktiivile. Kommunistlikku Ülikooli võis astuda ka algharidusega.

⁴ O. Kuuli, V. Toom. EKP Keskkomitee Välismaa Büroo (1919–1937). – Tõid EKP ajaloo alalt IV. Tln, 1970, lk. 107–123.

pidamine Eestis põranda all töötavate kommunistidega, kaadri valik ja ettevalmistamine illegaalseks tööks, kommunistliku kirjanduse väljaandmine jne. Venemaa Büroosse kuulusid NSV Liidus elavad EKP Keskkomitee liikmed. A. Salm ei olnud Keskkomitee liige, tema oli Venemaa Büroo igapäevase praktilise töö mees. Venemaa Büroo n.-ö. täisliikmed töötasid reeglina mitmesugustes teistes ametites ning büroo asju käisid otsustamas ühiskondlikus korras. Sidepidamine Eesti põrandaalustega käis tavaliselt diplomaatilise posti ja NSV Liidu Tallinna saatkonna vahendusel. Kuna selle ühenduse korraldamine oli A. Salmi igapäevane ülesanne, siis oli tal muidugi lihtne toimetada K. Säre kiri tema venna kätte Tallinna.

Alwin Salmi nimi esineb paljudes EKP 1920. aastate dokumentides. Parteiarhiivis on olemas tema isiklik toimik.⁵ Paraku ei leia me andmeid tema kohta EKP ajalugu käsitlevas kirjanduses. Selle lünga täitmiseks lühiülevaade tema elukäigust.

Alwin Salm sündis Tallinnas 1901. a. jaanuaris. Tallinnas lõpetas ta ka gümnaasiumi. 1918. a. oli ta juba osaline kommunistide tegevuses (tema parteistaaži alguseks loeti 1918. a. detsembrit). Lühikest aega tuli tal viibida Eesti Vabariigi vanglas. 1920. a. vahetati ta välja Venemaale. Seal otsustas ta jätkata oma õpinguid, kuid aktiivne töö Venemaa Büroos raskendas seda. On säilinud tema avaldus 1922. aasta augustist astumiseks Petrogradi Ülikooli majandusteaduskonda (s.o. samasse kõrgkooli, kuhu sel ajal astus ka K. Säre). Puuduvad aga andmed tema edasiste õpingute kohta. 1920. aastate teisel poolel tekkis A. Salmil konflikt EKP juhtkonnaga NSV Liidus (Jaan Anvelt, Otto Rästas). Sel ajal käis äge võitlus NSV Liidus elavate eesti kommunistide kahe grupi vahel. Ühe eesotsas oli Jaan Anvelt, teist juhatas Jakob Palvadre. Selle võitluse lähem käsitus ei mahu käesoleva kirjutise raamidesse. Igatahes leidis J. Anvelt 1926. aastal, et A. Salm on kaldunud J. Palvadre grupi poole. Peale selle liikusid jutud, et Zinovjevi opositsioon on otsinud kontakti A. Salmiga. Tulemus: A. Salm vabastati töölt Venemaa Büroos ning heideti välja kommunistlikust parteist. Varsti arreteerisid julgeolekuorganid A. Salmi. 1927. aastal poos ta end vanglas üles. Niisiis lõppes Alwin Salmi elutee 26-aastaselt.

1936.–1938. aasta repressioonide ajal NSV Liidus hukati suur osa nii J. Anvelti kui ka J. Palvadre rühma tegelasi. 1950. aastate teisel poolel enamik neist rehabiliteeriti postuumselt ning neist hakati taas kirjutama. A. Salmi aga ei rehabiliteeritud. Tema kohta ei olnud ju isegi kohtuotsust (ta tappis end eeluurimise ajal). Minu teada ei ole ka tema parteilist rehabiliteerimist üles tõstetud. Nii jäigi Alwin Salmi nimi väljapoole ametlikku EKP ajalugu.

Olaf Kuuli

⁵ ERAF, f. 24, n. 2, s. 2187. Selle toimiku andmeid olen kasutanud ülevaate andmiseks A. Salmi eluloost.